

ОСНОВИ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ ЗНАНЬ.

ЛЕКЦІЯ

**ТЕМА № 1: “ ВОЄННА ПОЛІТИКА В СТРУКТУРІ
ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ”**

ЗАНЯТТЯ 1. ВОЄННА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – від 28.06.1996 р.
2. Воєнна доктрина України. Указ Президента України від 24.09.2015 р. №555.
3. Закон України “Про Збройні Сили України” від 06.12.1991р. №1934-XII (останні зміни внесені Законом від 02.10.2019 №144-IX).

НАВЧАЛЬНІ ПИТАННЯ

Вступ.

- 1. Визначення воєнної політики та її функціональна роль в структурі державної політики.**
- 2. Держава – базовий суб'єкт воєнної політики, інститут політичної системи суспільства**
- 3. Армія в політичній структурі держави, її роль у захисті держави.**

Висновок.

1.Визначення воєнної політики та її функціональна роль в структурі державної політики

Важливим моментом аналізу воєнної політики є визнання головним суб'єктом воєнної політики або державу, або найвпливовіші соціальні сили всередині держави за певних обставин, зокрема в разі громадянської чи національно-визвольної війни. Не можна вважати таким суб'єктом армію, чи всю збройну силу держави, яка є лише інструментом здійснення воєнної політики. У цьому випадку стає зрозумілим, чому можлива «деполітизація» армії, але не держави – головного інституту суспільства.

У новій редакції Воєнної доктрини України (2015) дано як офіційне визначення воєнної політики України, так і поставлена мета: відбиття збройної агресії Російської Федерації проти України; забезпечення обороноздатності України на рівні, достатньому для запобігання виникненню збройного конфлікту, його локалізації і нейтралізації; участь України у реалізації спільної політики безпеки і оборони Європейського Союзу; удосконалення системи забезпечення воєнної безпеки, яка б гарантувала надійний захист держави від зовнішніх та внутрішніх загроз.

1. Теорія воєнної політики (парадигми воєнно-політичного мислення);

Воєнно-політична концепція містить ключові для воєнної практики держави положення щодо функціонування всієї сфери безпеки, основні завдання для військ, шляхи і засоби досягнення воєнно-політичних цілей (меж застосування збройної сили). Для неї характерним є наближення до статусу військової теорії, а остання може враховувати наявність різних концепцій підготовки та ведення війн.

Доктрина переводить концепцію (артикулює її) на зрозумілу для мови практики військового будівництва у даній державі. Доктрина має особливий статус офіційного документа даної держави і слугує політично-правовою базою діяльності збройних силових та державних органів.

Воєнно-політичні відносини – це відносини між політичними інститутами або між суб'єктами воєнної політики, що зумовлені дією закономірностей збройного насильства при вирішенні політичних завдань у мілітарній сфері.

воєнно-політичного виклику - намірів або дій однієї зі сторін воєнно-політичних відносин, що спрямовані на досягнення власних цілей без урахування інтересів іншої сторони, з усвідомленням можливості заподіяння шкоди таким інтересам;

воєнно-політичних ризиків - намірів або дій однієї зі сторін воєнно-політичних відносин, які за певних умов можуть загрожувати національним інтересам іншої сторони;

загроз застосування воєнної сили – наміри або дії однієї зі сторін воєнно-політичних відносин, які свідчать про готовність до застосування воєнної сили для досягнення власних цілей

У своїй головній спрямованості воєнна політика виконує загальні координуючі, регулюючі, керівні функції стосовно проблем воєнних аспектів національної безпеки – це визначення масштабів зусиль суспільства у галузі оборони, розробка фундаментальних питань системи колективної чи індивідуальної оборони, координація зусиль різних державних структур та громадських організацій у мілітарній сфері.

У своїй головній спрямованості **воєнна політика** виконує загальні координуючі, регулюючі, керівні функції стосовно проблем воєнних аспектів національної безпеки – це визначення масштабів зусиль суспільства у галузі оборони, розробка фундаментальних питань системи колективної чи індивідуальної оборони, координація зусиль різних державних структур та громадських організацій у мілітарній сфері. У Воєнній доктрині 2015 р. з цього приводу вказано: **«Головною метою воєнної політики України є створення умов для відновлення територіальної цілісності держави, її суверенітету і недоторканності в межах державного кордону України** Фундаментальним питанням воєнної політології є з'ясування взаємин вимог війни і воєнної політики. Взаємодія політики і війни відбувається за такою абстрактною логікою. політика розпочинає та завершує збройне протистояння, тим самим закінчується лише один цикл їх взаємодії, який може бути повторений, тому і війна виступає як «серйозне повторення історії», а політика продовжує мати силову складову..

Висновки по першому питанню:

Політика — одна з найважливіших суспільних сфер, пов'язаних із здобуттям та використанням влади, вона має властивість включати у свою сферу впливу всі сторони суспільного та навіть приватного життя, зокрема економіку, право, культуру, війну, мілітарну сферу життя, армію.

Воєнна політика держави є складовою загальнодержавної політики, вона звернена до управління процесом підготовки і ведення збройної боротьби, забезпечення мирних умов функціонування суспільства. До її структури входять воєнно-політична свідомість, воєнно-політична практика, воєнно-політичні відносини, інститути, воєнно-політичний оборонний курс.

У структурі загальнодержавної політики воєнній політиці відведена роль координації всіх зусиль держави і громадянського суспільства у сфері безпеки і оборони, вона певним чином протистоїть безладу та боротьбі між гілками влади за пріоритети у внутрішній і зовнішній політиці. Перед лицем загроз національній безпеці воєнна політика консолідує зусилля всіх політичних сил.

2. ДЕРЖАВА – БАЗОВИЙ СУБ'ЄКТ ВОЄННОЇ ПОЛІТИКИ, ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ СУСПІЛЬСТВА

В сучасних умовах роль держави суттєво змінюється у зв'язку з посиленням ролі наддержавних об'єднань типу ЄС, тим не менш ми розглядаємо державу як "вісь", на якій «обертається», функціонує вся політична система, бо держава:

головний суб'єкт суверенітету нації;

базовий інститут політичної системи;

важливіший суб'єкт міжнародного права;

виразник загальнонаціональних інтересів;

представник всього населення на міжнародній арені;

має виключне право на легітимне застосування сили всередині суспільства та у міждержавних відносинах;

особлива політично-правова цілісність, яка утворена на базі національної, інтернаціональної, навіть квазінаціональної єдності народонаселення;

ОСНОВНИМИ АТРИБУТАМИ ДЕРЖАВИ Є НАСТУПНІ.

1.Наявність системи суверенної політичної влади, як правило, поділеної на дві чи три гілки – **законодавчу, виконавчу, судову**. Суверенітет держави означає, що держава володіє найвищою і необмеженою владою над своїми громадянами – об'єктами влади у межах своєї території. Йдеться про політичну владу над усіма людьми, які знаходяться на території держави та за її межами, як громадяни.

2.Територія, окреслена сухопутними, повітряними та морськими кордонами. Смысл поняття держави нерозривно пов'язаний з конкретною територією, на яку поширюється її влада, а закони на ній мають обов'язкову для виконання силу. Територія включає землю, надра, повітряний та водний простори. Як свідчить історія, саме територіальні претензії одних держав до інших часто спричиняли численні збройні сутички та повномасштабні війни, різного роду воєнно-політичні конфлікти.

3. НАРОДОНАСЕЛЕННЯ, ОФОРМЛЕНЕ У МЕЖАХ ДЕРЖАВИ В ІНСТИТУТ ГРОМАДЯНСТВА, Є ОBOB'ЯЗКОВОЮ ПРИКМЕТОЮ ДЕРЖАВИ. ЖОДНА ОСОБА, НАВІТЬ ОСОБА БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА – АПАТРИД - НЕ МОЖЕ ЖИТИ ЗА МЕЖАМИ БУДЬ-ЯКОЇ ДЕРЖАВИ, НЕ ПІДКОРЯТИСЯ ЇЙ, НАЛЕЖНІСТЬ ЛЮДИНИ ДО ДЕРЖАВИ Є ОBOB'ЯЗКОВОЮ, РЕГУЛЮЄТЬСЯ ВНУТРІШНІМ ТА МІЖНАРОДНИМ ПРАВОМ.

4. Система законодавства та здійснення правосуддя являється важливою ознакою та специфічною стороною життя держави.

5. Монополія на легальне застосування сили, зокрема на утворення армії.

6. Наявність органів публічної політичної влади, системи органів і установ, які здійснюють функції державного управління, регулювання, контролю.

7. Органи для стягнення податків або фіскальні органи є важливим економічним атрибутом держави, бо на податки утримується апарат влади, здійснюються загальнодержавні програми соціальної підтримки громадян, роботи державного масштабу.

Функції можна поділити за напрямками зосередження владних зусиль політики – **внутрішні та зовнішні**, а також функції національної держави у справах світовій спільноти.

Функції держави за соціальним часом їх дії можуть бути **постійними та тимчасовими**. Зауважимо, що здійснення воєнної політики є водночас постійною та тимчасовою функцією, останні на період ведення фактичної збройної боротьби набувають принципово великого значення.

В ГАЛУЗІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЗАВДАННЯМИ ДЕРЖАВИ Є:

захист національних інтересів на міжнародній арені;

розвиток міжнародного співробітництва;

організація оборони країни для відбиття агресивного нападу індивідуально або колективно разом з іншими державами у складі коаліції, воєнно-політичного союзу.

створення сприятливих умов на зовнішньополітичній арені для вирішення внутрішньополітичних завдань.

координація спільних зусиль у протистоянні новим загрозам з боку терористичних організацій, поширенню ядерних технологій, піратства, наркоторговців.

Таким чином, держава є найважливіший базовий інститут політичної системи суспільства, владно-насильницький характер якого закономірно впливає з походження та соціального призначення.

Традиційно виділяють дві форми державного правління: **монархія та республіка.**

Різновидами конституційної монархії є дуалістична (монарх володіє виконавчою владою і частково законодавчою) і парламентська (монарх володіє виконавчою владою та поділяє законодавчу з парламентом).

ТАКИМ ЧИНОМ, ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ ВПЛИВАЄ ВИРІШАЛЬНИМ ЧИНОМ НА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ ТА ІНСТИТУТИ, НА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ГРОМАДЯН, ВСТАНОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО КЛІМАТУ. ВІН МАЄ БУТИ У ЦЕНТРІ АНАЛІТИЧНОГО ПІДХОДУ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗДАТНОСТІ ДЕРЖАВИ ПРОВОДИТИ ПЕВНИЙ КУРС ВОЄННОЇ ПОЛІТИКИ

3. Армія в політичній структурі держави, її роль у захисті держави

Воєнна організація держави - це сукупність військових формувань, воєнно-промислових, воєнно-наукових і забезпечувальних структур та органів управління ними під єдиним воєнно-політичним та воєнно-стратегічним керівництвом, яка створена для збройного захисту національних інтересів від зовнішніх і внутрішніх воєнних загроз.

СУЧАСНІ АРМІЇ ЯВЛЯЮТЬ СОБОЮ СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ З ТАКИМИ ОЗНАКАМИ:

- 1. Це особлива державна інституція, невід'ємна частина країни; тільки остання має легітимне право утворювати, утримувати та використовувати армію;**
- 2 Надання державою права армії виконання своїх функцій наявними тільки в неї специфічними засобами озброєння та бойової техніки, які мають люди, призовані на службу державою;**
- 3. Армія являє собою суспільну структуру із специфічною внутрішньою диференціацією влади та суспільного статусу, водночас вона є лише частиною всього суспільства і не повинна бути самодостатньою, автономною;**
- 4. Армія може задовольняти потреби у збройному захисті не тільки однієї держави, але й коаліції держав. Тому, наприклад, у Європі нового століття все частіше лунають заклики для створення європейських збройних сил, а у такому разі, держави створюють військові союзи для спільного використання армій під єдиним командуванням.**

У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ОБСТАВИН АРМІЯ МОЖЕ БУТИ ВИКОРИСТАНА ЗА НАСТУПНИМИ ФОРМАМИ ДІЙ:

ведення прямої збройної боротьби у війнах чи воєнно-політичних конфліктах; постійне знаходження у стані повної готовності до нанесення ударів і залякування противника згідно стратегії «непрямих дій; знаходження у стані різних ступенів бойової готовності до використання своєї могутності;

участь у колективних акціях воєнно-політичних акціях: миротворчість, встановлення чи підтримання миру у конфліктних регіонах планети згідно мандату ООН; гуманітарна інтервенція, боротьба з піратством у міжнародних водах, тощо

використання частини армії - спеціальних частин для наведення конституційного порядку (Росія – республіка Ічкерія), боротьба з організованою злочинністю (Мексика, Колумбія) або наслідків стихійного лиха, надзвичайних ситуацій тощо.

Демонстративне використання сили армії потенційно, знаходження поблизу кордонів ворожої держави як загрозу вторгнення (агресії, рейду).

ВИСНОВКИ:

1. Держава була і поки що залишається базовим соціально-політичним інститутом політичної системи суспільства. В реальному політичному житті держави реалізують свої функції та соціальне призначення через різні форми державного управління та пануючий політичний режим.

Процеси глобалізації суттєво модифікують функції держави, які стають більш координуючими, ніж владно-командними.

2. Форми державного управління показують, як практично реалізується державна влада стосовно групи можновладців, що її здійснюють. У сучасному світі продовжують існувати монархії, хоча переважаючою тенденцією є республіканська форма державного управління. Інститут президентства залишається потужним способом здійснення «сильної» влади, водночас парламентаризм виступає ідеалом більш демократичного способу правління.

3. Збройна сила держави має своїм ядром Армію, на яку покладаються важливі зовнішньополітичні завдання – забезпечувати цілісність та незалежність держави. Однак можливі ситуації коли армія залучається до вирішення конфліктних політичних завдань, або вдається до виконання самотійної політичної місії, особливо в ситуаціях політичної не стабільності та загрозам національній безпеці.

Контрольні питання та завдання для самостійної роботи::

1. Яку структуру має поняття « сектор безпеки і оборони» України?
2. Які чинники зумовлюють утворення наднаціональних збройних формування та які їх соціально-політичні функції?
3. Як можуть складатись відносини «політична влада – армія»?
4. У чому різниця між додержавним та державним станами суспільного життя згідно концепції суспільного договору Т. Гоббса та Дж. Локка?
5. Назвіть атрибути держави та вкажіть окремо на неосновні ознаки.
6. Що таке форма державного управління, які її сучасні форми існують?
7. З'ясуйте відмінність між різними способами здійснення влади при республіканській формі правління.
8. Визначте специфічні соціально-політичні позиції збройної сили держави.
9. Як змінюються функції держави в умовах глобалізації?
10. У чому особливість армії як соціально-політичного інституту?
11. Яку структуру має поняття «збройна сила держави»?
12. Які чинники зумовлюють утворення наднаціональних збройних формування та які їх соціально-політичні функції?
13. У чому проявляється нейтралітет армії у перебігу політичних конфліктів?
14. Як можуть складатись відносини „політична влада – армія”?

Наступне заняття Т.1/2. Політичний характер війн і воєнно-політичних конфліктів.
Групове заняття.